

Tonen van het hout is genoeg

THEATER Aan de eerste, geslaagde theaterregie van documentairemaker Michiel van Erp is af te zien hoe goed hij in beelden kan denken.

recensie **Hanny Alkema**

en Gregoriaanse hymne klinkt op in het duister. Op het langzaam oplichtende toneel een rollende voetbal. Ter weerszijden zingende kloosterlingen. Als een stoepartij met de bal van twee jongens in korte broek uitloopt op een kus, hebben de monniken zich in een steeds

straffer op hen afkomende rij geformeerd.

'Het hout', de toneelbewerking door Internationaal Theater Amsterdam van het gelijknamige boek van Jeroen Brouwers, is het debuut van documentairemaker Michiel van Erp als regisseur in de grote zaal. Je ziet aan de openingsscène hoe goed hij in beelden kan denken.

Ook voor wie het boek niet kent, is direct duidelijk dat we op een jongenspensionaat zijn, waar niets de strenge blik van de franciscanen ontgaat en geen speelsheid wordt geduld. Dat het nog een flink graadje erger is, doemt allengs op in het verhaal van de hoofdpersoon.

Die hoofdpersoon is als lekendocent het internaat onbevungen binnengestapt, maar heeft zich willoos laten inlijven. Gehuld inmiddels in de vormeloze pij ziet hij al even lijdelijk toe hoe de jonge jongens door sommige broeders worden getuchtigd en seksueel misbruikt.

Word je in Brouwers' boek die hele beklemmende wereld ingezogen tot er haast geen ontkomen aan is, Van Erp heeft het in zijn encenering vooral gezocht in het aangeven van contrasten. Dat doet hij met zo'n subtiel gevoel voor verhoudingen, dat je de in die kloosterwereld heersende hypocrisie gewaar wordt zonder dat het benoemd wordt.

Wat Van Erp doet met beeldtaal, doet Jibbe Willems als bewerkster al even geraffineerd met tekstbeeld. Neem de hoofdpersoon. Bonaventura is zijn naam. "Waarom geven jullie elkaar andere namen als in een toneelstuk?" zegt de vrouw, die zijn geheime geliefde gaat worden, prompt nuchter. In korte zinnestjes is meteen het beeld van die niet reële wereld neergezet. Anders dan het boek laat de voorstelling elke tijdsaanduiding achterwege.

Het thema is tijdloos. In het glazen decor (Andrew Lieberman) met losse elementen, die onder meer dienen als kloostercel, voel je het voortdurende onderlinge bespieden en verklikken. Tegelijk zorgt het voor broodnodige transparantie in de zware schijnvrome atmosfeer.

Aus Greidanus jr. loopt daarin rond met een mengeling van verbazing en angst op zijn gezicht, die de besluiteloosheid van Bonaventura om wel of niet uit het klooster te stappen aardig overtuigend maakt. Zeker bij de intimiderende macht van het school- en kloosterhoofd: de bijtende kracht die Gijs Scholten van Aschat in zijn heel precies gearticuleerde, onaffe zinnestjes legt, heeft geen volzin nodig.

Pijnlijk duidelijk wordt hoe nauw machtsmisbruik en seksuele intimidatie verbonden zijn met de obsessie voor (de gelofte van) kuisheid. Zalvende woorden tegen en over jongenslijven en de inhoud van onderbroekjes worden bijkans muzikaal door scènes geweven. Lachwekkend soms, maar o zo navrant. Van Erp waakt ervoor dat het komisch kan worden.

Schrijnend hoogtepunt zijn twee korte opeenvolgende scènes die een commentaar lijken op de hier ook gezongen katholieke hymne 'Ubi caritas et amor' (Waar barmhartigheid en liefde is): de blij tedere liefdesscène tussen Bonaventura en zijn Patricia (een heerlijk tierige Maria Kraakman) tegenover een gewelddadige 'verleiding' van leerling door leeraar.

De voorstelling mag niet de impact van Brouwers' roman evenaren - dat kan ook bijna niet - maar heeft wel een eigen, sober expressieve sfeer. Slaan met de stok van pernakbuhout hoeft niet, het tonen van het hout en vertellen van het zwiepen is genoeg om de pijn en angst te ervaren.

Internationaal Theater Amsterdam t/m 10-11 en 17/25-4-2019. www.ita.nl

★★★★★

Internationaal Theater Amsterdam

Het hout

In het glazen decor voel je het voortdurende onderlinge bespieden en verklikken

De voorstelling mag niet de impact van Brouwers' roman evenaren – dat kan ook bijna niet – maar heeft wel een eigen, sober expressieve sfeer. FOTO HENRI VERHOEF